

ВІЙСЬКО ЯК ЗАПОРУКА ДЕРЖАВНОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ МІЛІТАРНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ОУН (Б) НАПЕРЕДОДНІ НАЦИСТСЬКО-РАДЯНСЬКОГО ЗІТКНЕННЯ

Процес національного державотворення з кінцевою метою у вигляді утвердження Української самостійної соборної держави слід вважати однією із визначальних віх діяльності Організації українських націоналістів (бандерівців). Формування повноцінного державного організму, у свою чергу, вимагало паралельної розбудови національного війська. Нагальність утворення збройних сил підкреслювалася обставинами початку Другої світової війни. Дійсність спонукала керівництво згаданої структури до пошуку можливостей та шляхів реалізації означених складових національної мети.

У матеріалах статті аналізується військовий вимір справи національного державотворення у трактуванні керівництва радикального крила українських націоналістів на тодішньому етапі. Проаналізовано концептуально-теоретичні засади процесу розбудови національних збройних сил у баченні представників проводу Організації українських націоналістів (бандерівців). Визначено територіально-адміністративні особливості вітчизняного військового будівництва.

Окреслено намагання діячів тодішнього революційного крила націоналістичного руху розгорнути справу формування збройних сил у практичному вимірі, зокрема у вигляді повстанського руху та регулярних частин «Української Національної Революційної Армії».

Представлено в узагальненій формі специфіку згаданого процесу. Загально окреслено складові концепції розбудови національних збройних сил, а також окремі етапи їхнього постання з урахуванням суспільно-політичних тенденцій розвитку окремих регіонів України.

Означений комплекс подій представлено на тлі відображення відношення окупційних режимів до національних державницьких устремлень. Стверджується факт того, що процес розбудови національних регулярних збройних сил та його проміжні етапи у формах Української Повстанської Армії (Волинь, 1942–1943 рр.) та Української Народної Самооборони (Галичина, 1943 р.) слід розглядати у перспективі розбудови регулярних збройних сил. Підкреслюється кінцева мета їхнього функціонування у вигляді здобуття та утвердження Української самостійної соборної держави.

Ключові слова: державність, збройні сили, повстанський рух, Організація українських націоналістів, Українська Народна Самооборона, Українська Повстанська Армія.

Дрогобицький Ігор Іванович, кандидат історичних наук, викладач кафедри теорії та методики навчання Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Івано-Франківськ.

© Дрогобицький І.І., 2023.

Постановка проблеми. Війна, у дійсності якої доводиться жити українській нації, актуалізує проблематику студій мілітарного характеру. Безсумнівно, що першочерговими в означеному контексті є дослідження особливостей військової справи у сьогоденні. Проте, не менш важливо у належний спосіб аналізувати перипетії виникнення та функціонування вітчизняних збройних формацій в історичній ретроспективі.

На часі є також вивчення посталих у національному середовищі концепцій та бачень, що ними окреслювалися контури розвитку структур згаданого вище характеру. Доречним буде ствердити, що дослідження такого плану уможливають більш чітке та системне формування вітчизняної військової доктрини у сьогоденні, адже забезпечать опертя на напрацювання та досвід минулого.

Відзначимо, що ідея створення національних збройних сил (ЗС) не сходила із горизонтів інтересів представників визначальних вітчизняних політичних сил міжвоєнного періоду ХХ ст. (*Майоров М., 2017: 257, 265–266, 295; Примаченко Я., Майоров М., 2016: 302, 304*). У вимірі державотворення значення національних ЗС увиразнилося із проголошенням Карпатської України (КУ) та подальшим спротивом Карпатської Січі (КС) вторгненню угорських окупаційних військ у березні 1939 р. Ці події, окрім іншого, слід трактувати як такі, що підкреслили необхідність постання національного війська.

Нагальність характеру цього процесу посилилася із розгортанням військових дій у рамках нацистсько-польського (вересень 1939 р.) та, згодом, нацистсько-радянського зіткнень (червень 1941 р.). В означеному контексті доречним буде відзначити, що українські етнічні землі *de facto* майже відразу стали місцем бойовищ Другої світової війни. Ця дійсність слугувала одним із найбільш значущих факторів увиразнення значення національних ЗС та їхньої ролі не тільки у забезпеченні процесу здобуття та розбудови національної державності, але й захисту етнічного організму загалом.

Серед провідних суспільно-політичних рухів міжвоєнного періоду одне із чільних місць відводилося націоналістичному крилу тодішнього вітчизняного політикуму. Зусиллями окремих із його діячів у лютому 1929 р. розпочала своє існування Організація українських націоналістів (ОУН), яка постулювала ідею

збройної боротьби у процесі реалізації складових національної ідеї. Визначальною серед них вважалася справа здобуття та утвердження Української самостійної соборної держави (УССД). Особливої ваги означений напрям активності набув напередодні Другої світової війни (вересень 1939 р.).

У лютому 1940 р. нагромаджені до цього часу суперечності внутрішньо організаційного та міжособистісного характеру спричинили розкол в ОУН та виділення «революційного» крила – Організації українських націоналістів під проводом Степана Бандери (ОУН (б)). Представники останнього вдалися до витворення та подальшого втілення власного бачення розбудови ЗС. Одним із знакових етапів цього процесу слід вважати час напередодні нацистсько-радянського зіткнення у червні 1941 р.

Мета статті. Метою представленого матеріалу є здійснити узагальнюючий аналіз бачення справи розбудови національних ЗС у середовищі ОУН (б) в означеному хронологічному періоді (травень – червень 1941 р.). У рамках означеного темою спрямування можна виокремити проміжні аспекти реалізації мети. Завданнями, таким чином, слід вважати виявлення наступних складових вибраної теми: визначення причин утворення та основних цілей національних ЗС; окреслення особливостей структурно-організаційного характеру майбутнього війська; характеристика етапів формування структури регулярної армії; аналіз підходів до забезпечення командного та рядового складу збройних частин; ставлення до концепції формування ЗС шляхом розгортання «партизанського/повстанського» руху тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розпрацювання окремих аспектів обраної проблематики здійснювалося на різних щаблях вітчизняного історіографічного дискурсу. Крім змістовних напрацювань науково-популярного характеру (*Патриляк І., Руккас А., 2017:5–40; Патриляк І., В'ятрович В., 2017:118–229*), справа створення та діяльності національних ЗС під егідою ОУН (б) дотично аналізується в окремих виданнях академічного зразка (*Кульчицький С., ред., 2005: 495; Патриляк І., 2012: 592*). Представлення означеної тематики у контексті державотворчих устремлінь згаданої політичної структури опосередковано здійснено у низці вітчизняних і діаспорних праць (*Кук В., 2004: 32; Бедрій А., 1983: 64*). Об'єктивність дослідження передбачала використання джерельної бази, вміщеної в опублікованих збірках

документів і спогадів сучасників (*Романишин О., упоряд., 2006: 136; Романюк М., ред., 2020: 904*). У цьому контексті хотілося б наголосити, що текст основної частини є конструктором, опертим на матеріали, зосереджені у збірнику, серед редакторів якого є, *de facto*, один із безпосередніх не тільки свідків, але й учасників означених подій (*Дашкевич Я., Кук В., упоряд., 2001:556*).

Виклад основного матеріалу дослідження. Існуюча історіографічна та джерельна база дає змогу констатувати факт того, що нагальність створення «українського війська» чітко окреслювалася представниками ОУН (б) напередодні Другої світової війни (*Бедрій А., 1983: 5-6, 7-8*).

Вище згадувалося, що одним із яскравих підтверджень цьому став захист КУ силами КС на Закарпатті (березень 1939 р.). Варто підкреслити, що ці події чітко означають розбіжності між представниками закордонного/еміграційного («старшого») та крайового («молодшого») середовищ тоді ще єдиної ОУН у ставленні до шляхів утворення національної державності, та значення ЗС у цьому процесі, зокрема. Одним із яскравих проявів цього можна вважати категоричну заборону з боку тогочасного керівного органу ОУН – Проводу українських націоналістів (ПУН) на чолі з Андрієм Мельником для учасників організації в Галичині, на перетин тодішнього кордону між II Річчю Посполитою та Чехословаччиною з метою подальшого долучення до лав КС. У дійсності ж значне число «крайовиків» добровільно переходило на Закарпаття та брало участь як в створенні КС, так і в подальших військових діях із захисту проголошеної національної державності у регіоні (*Бедрій А., 1983: 9-12; Стебельський І., 1999: 18-36*).

Схожі розбіжності мали місце й у майбутньому. Так, зокрема, у 1940 р. А. Мельник як лідер ПУН-у негативно поставився до ініціативи з боку «крайовиків» щодо організації добровольчого легіону з учасників і симпатиків ОУН у еміграції для подальшого залучення до бойових дій у ході радянсько-фінської війни на боці Фінляндії.

Після подолання опору КС, полонених «січовиків», яким вдалося вижити у ході жорстоких репресій, було інтерновано угорською окупаційною владою. З їхнього числа частина (бл. 400 осіб), як також учасники ОУН у межах III райху, були залучені до формування українських збройних формувань під егідою військових

відомств нацистської Німеччини (*Кардаш Я., Попович І., 2012: 55; Патриляк І., Руккас А., 2017: 8–9; Майоров М., 2017: 295, 296; Примаченко Я., Майоров М., 2016: 307*). Так, на початку липня 1939 р. розпочалося створення Українського легіону (далі – УЛ). Його військовий штаб очолив Роман Сушко. Формация функціонувала в складі двох куренів загальною чисельністю 600 (в окремих виданнях – 800) осіб (*Боляновський А., 2003: 28-29, 34; Бедрій А., 1983: 18; Паньківський К., 1990: 27*). Відзначимо, що в окремих виданнях процес постання частини під кодовою назвою «Bergbauernhilfe» («Допомога горянам») датують 15 серпнем 1939 р., а чисельність особового складу означають у 200 осіб (*Патриляк І., Руккас А., 2017: 8–9*).

Зауважимо, що після виділення у самостійну структуру (лютий 1940 р.) представники ОУН (б) намагалися, напередодні нацистсько-радянського зіткнення, у співпраці із діячами абверу реалізувати власні плани зі створення осердя майбутніх національних ЗС. Результатом домовленостей та ситуативної співпраці стало постання Дружин Українських Націоналістів (ДУН). Розгорнуту панораму формування ДУН та подальшої діяльності його учасників у період травня 1941 р. – грудня 1942 р. представив, зокрема, під час допитів Віктор Харків «Хмара» (*Власенко С., Кокін С., Лозицький В., упоряд., 2011: 204–206*).

Варто відзначити, що деякі польські науковці з метою дискредитації військового будівництва, що здійснювалося під егідою українських націоналістів і виступало одним із характерних виявів державотворчих устремлінь українського національного організму, змальовують згадані вище події виключно у негативному забарвленні. При цьому окремими з них наголошується на антипольській та антиєврейській діяльності ДУН (*Topolski J., 1999: 150*).

Натомість у працях представників ОУН (б) стверджувалося, що, «визнавши можливим співпрацювати з (...) кругами німецьких військовиків при відсутності будь-яких політичних зобов'язань, Бандера доручив організування українського легіону з членів і симпатиків революційної ОУН» (*Мірчук П., 1992: 75*).

Загалом, думки про необхідність існування національних ЗС були поширеними як в оунівському, так і близькому до нього середовищах. Так, Михайло Ільків, учасник Українського національного об'єднання (УНО) та території безпосередньо гітлерівської Німеччини, на допитах у нацистському концентраційному таборі

констатував, що це «дуже важлива справа, бо ми хочемо відбудувати нашу самостійну українську державу» (*Ільків М., 2020: 206*).

Підкреслимо, що ЗС розглядалися як невід’ємний чинник реалізації провідної національної мети у формі УССД. Водночас вони представлялися незамінним елементом функціонування державного організму. У постановах II (Надзвичайного) Великого Збору (ВЗ) ОУН (б) (квітень 1941 р., м. Краків) серед першочергових завдань чітко означувалося, що «організація держави» повинна здійснюватися «на основах сильної національної армії й фльоти», а у розділі «Військові постанови» підкреслювалося спрямування ЗС на згадану вище мету, а саме – «перемогу Української Національної Революції й здобуття Української держави» (*Дашкевич Я., Кук В., упоряд., 2001: 7, 11*).

Відзначимо, що представниками Центрального проводу (ЦП) ОУН (б) не тільки стверджувалася необхідність існування національних ЗС у рамках боротьби за УССД, але й, паралельно, розпрацьовувалися шляхи можливої реалізації завдань із розбудови війська. Так, у відповідних інструкціях від травня 1941 р. окреслювалися концептуальні обриси формування «українського війська, що буде складатися із повстанчих та партизанських частин, з українських частин з Червоної армії, які виступають проти Москви, та з військових частин, формованих на еміграції і на звільнених від ворога українських землях» (*Дашкевич Я., Кук В., упоряд., 2001: 17*). Як видно із тексту, представниками проводу ОУН (б) прораховувалися різновекторні можливості забезпечення мобілізаційного ресурсу. При цьому варто відзначити відсутність «вузького» («однопартійного») підходу до середовищ, які б могли виступати джерелами наповнення ЗС. Через це структури Робітничо-Селянської Червоної армії (РСЧА) вважалися цілком придатним джерелом для поповнення як рядового, так і старшинського рівнів особового складу українського війська. Серед значущих констант, що бралися до уваги у ході можливого майбутнього набору, виділялася, зокрема, національна складова. Наголошувалося на необхідності українського походження представників особового складу. Паралельно робився наголос на необхідності врахування ідейно-політичних поглядів бажаючих долучитися до лав національних ЗС громадян радянської України (УРСР (із 1937 р.).

Варто відзначити, що згодом (у 1944 р.), беручи до уваги обставини дійсності воєнного лихоліття, у межах окупованих

нацистами українських земель, та втілюючи у життя елементи доктрини об'єднання зусиль поневолених народів у протистоянні імперіалістичним амбіціям радянської влади, ЦП ОУН (б) практикуватиме формування національних збройних частин у лавах Української Повстанської Армії (УПА).

Натомість станом на кінець весни – початок літа 1941 р., напередодні нацистсько-радянського зіткнення, паралельно із визначенням мобілізаційних джерел означувалися етапи та структурно-організаційні чинники творення національного війська. До них відносили: підготовку належного кадрового ресурсу; інфільтрацію представників ОУН (б) у структури РСЧА з подальшою організацією та проведенням акцій у вигляді повстань і виступів у лавах останньої; створення проміжних структур парамілітарного характеру на територіях, звільнених від радянської окупаційної влади та підконтрольних у адміністративному відношенні ОУН (б) тощо. Всі ці напрямні трактувалися як невід'ємні ланки системної праці із спрямуванням на «зав'язок будучій Українській армії» (*Дашкевич Я., Кук В., упоряд., 2001: 31*).

При цьому слід вважати, що військові із лав РСЧА трактувалися як першочерговий потенціал наповнення лав національного війська. Натомість учасники згаданих вище воєнізованих/парамілітарних організацій, створення мережі яких планувалося на підконтрольних оунівському адмініструванню територіях, визначалися як мобілізаційний резерв. Крім цього осередки згаданої сітки повинні були відігравати роль центрів навчально-вишкільної праці із молоддю.

Відзначимо факт того, що окреслені вище ініціативи мілітарного характеру, на думку представників ЦП ОУН (б), водночас із реалізацією першочергового завдання у вигляді створення та розбудова державно-адміністративних структур, повинні були б стати свідченням належного рівня організаційно-інституційного життя народу як однієї із заporук національної державотворчої спроможності загалом. Ця площина зусиль ретранслявалася, окрім іншого, на функціонерів нацистського окупаційного режиму із метою утвердження в їхньому середовищі розуміння міцності підвалин вітчизняного національного самоусвідомлення та, відповідно, необхідності рахуватися із українськими починаннями як у справі розгортання національних ЗС, так і у царині досягнення суверенітету загалом.

У документах інструктивного характеру окреслювалися алгоритми формування базових елементів структури національного війська та їхня етапність. При цьому однією із визначальних ланок вважалося постання збройних частин повстанського типу. У ході реалізації завдань у згаданому напрямі рекомендувалося брати до уваги соціально-демографічні та адміністративні обставини життя окремих регіонів. Наголошувалося також на специфіці операційно-тактичного використання частин повстанського типу (*Дашкевич Я., Кук В., упоряд., 2001: 36*). При характеристиці особливостей розгортання партизанського руху на перших етапах прогнозованого нацистсько-радянського зіткнення передбачалася можливість використання протестних настроїв серед військово-службовців РСЧА. У загальному ж результаті зусилля з організації повстансько-партизанських структур трактувалися наступним чином – «це має бути початком і основою творення правильної Української армії, для оборони Української держави» (*Дашкевич Я., Кук В., упоряд., 2001: 27*).

Вважаємо, за доречне підкреслити факт того, що повстансько-партизанський рух на означеному хронологічному етапі сприймався представниками ЦП ОУН (б) не інакше як складовий елемент процесу створення регулярних («правильних») ЗС. Подальші перипетії історичної дійсності заставили керівництво радикального крила націоналістичного сегменту тодішнього вітчизняного політикуму корегувати свої погляди. Проте, відзначимо, забігаючи вперед, що створення та функціонування в майбутньому Української Повстанської Армії (із другої половини 1942 р.) та Української Народної Самооборони (із середини 1943 р.) із подальшим об'єднанням цих структур (кінець 1943 р. – початок 1944 р.) у середовищі керівництва ОУН (б) сприймалися як один із базових етапів постання регулярних національних ЗС.

У процесі поступового перетворення повстанських формацій у збройні структури регулярного характеру передбачалося вдосконалення вертикалі управління військовими відділами різного рівня (загін/курінь, полк, дивізія). Паралельно окреслювалися зміни у змісті реалізації командно-адміністративних обов'язків (*Дашкевич Я., Кук В., упоряд., 2001: 36*). Отож, повстанський рух трактувався як допустима, але все ж тільки проміжна складова постання процесу створення регулярних ЗС.

Особлива увага відводилася необхідності завчасної підготовки офіцерського/старшинського складу із належним рівнем знань у

військовій царині. Відзначимо, що справа забезпечення збройних структур, які функціонували під егідою ОУН (б), старшинськими кадрами різного рівня не втрачала актуальності упродовж, *de facto*, всього періоду в хронологічних рамках східного театру воєнних дій Другої світової війни. Підкреслимо, що означена ситуація стала однією із причин негативного ставлення окремих функціонерів ЦП ОУН (б) до справи протистояння нацистському та радянському окупаційним режимам шляхом збройної боротьби із організацією великих повстанських відділів у формі УПА (Волинь, друга половина 1942 р.). У цьому контексті підкреслимо, що структури згаданої вище УНС, формування яких розпочалося із середини літа 1943 р. у Галичині з ініціативи ЦП ОУН (б), першочергово мали навчально-вишкільний характер і були спрямовані на підготовку старшинського складу нижчої та середньої ланок. Із цією ж метою у 1944 р. та 1945 р. у межах Галичини було розгорнуто мережу вишкільних старшинських шкіл (*Дрогобицький І., 2019: 285–297*). Проте слід визнати, що забезпечити відповідне потребам число офіцерського складу окресленими заходами не вдавалося. Слід констатувати, що відсутність необхідного числа вишколених старшин болісно давалася взнаки згодом, у післявоєнній дійсності жорсткого протистояння із радянською владою.

Проте станом на кінець весни 1941 р. у документації ОУН (б) окреслюються структурні елементи ЗС та кадровий штат із описом посадових обов'язків командного та допоміжного персоналу тощо (*Дашкевич Я., Кук В., упоряд., 2001: 31, 32*).

Здійснювати працю, спрямовану на формування національного війська, планувалося не тільки із оперттям на структурно-організаційні можливості та кадрові ресурси окремої політичної сили, зокрема ОУН (б). Так, у документах інструктивного характеру рекомендувалося паралельно з утвердженням цивільної національної влади втілювати чіткі заходи військовотворчого характеру (*Дашкевич Я., Кук В., упоряд., 2001: 31–40*). Таким чином засвідчується намагання вивести діяльність із організації ЗС на загальнонаціональну площину. Щоправда, слід відзначити, що при цьому представникам ОУН (б) відводилася роль контролюючого та організаційно-провідного плану.

Не менш яскраві свідчення справи творення ЗС містяться у матеріалах, які стосуються прогнозованого розгортання впливу націоналістів у Наддніпрянщині, півдні та південному сході

України (т. зв. Осередньо-східні українські землі (ОСУЗ)). Як приклад можна навести характеристику загальних напрямів діяльності т. зв. «типових військових відділів» при осередках ОУН (б) , які б мали постати на вказаних теренах (планувалося утворення трьох, а саме «Північного», «Південного» та «Східного»). Наголошується, зокрема, що відповідні структурні частини згаданих організаційних ланок кермують «військовим ділом залежно від умовин і ситуацій: – коли нема Української армії, шукає форм організування її, коли є Українська армія, змагає до того, щоб ставала націоналістичною, входить у неї і т. п.» (Дашкевич Я., Кук В., уряд., 2001: 22).

При цьому представники проводу ОУН (б) намагалися об'єктивно враховувати власні можливості та ресурси. В інструктивних матеріалах зазначалося, що «на ЗУЗ (Західно-українські землі – авт.) ми самі організуємо Українську армію й творимо її ядро, займаємо командні пости. На ОСУЗ стараємося серед придніпрянців підшукувати ідейних старшин і при їхній допоміж будувати армію» (Дашкевич Я., Кук В., уряд., 2001: 38).

Підкреслюючи необхідність проведення на ОСУЗ заходів, спрямованих на «суверенність Української держави», акцентувалося на військовій складовій цього процесу – «ударними акціями можуть (...) бути (...) акції за Українською армією, покликуваною українським урядом на основі загальної військової повинности» (Дашкевич Я., Кук В., уряд., 2001: 23).

Висновки. Відзначимо, що інспірації навколо постановня українського національного війська у контексті реалізації вітчизняних державницьких національних устремлінь стали одним із дієвих чинників, який використовувався структурами III райху з метою забезпечення сприятливого для себе тла геополітичної ситуації у межах центрально- та східноєвропейського геополітичного театру дій. Водночас ЦП ОУН (б) чітко обумовлював недопущення підпорядкування національного війська третій стороні, трактуючи останню як тимчасового і вимушеного союзника. Паралельно підкреслювалося значення ЗС у контексті реалізації концепції національного суверенітету. Процеси, пов'язані з реалізацією окремих складових стратегії постановня національного війська, характеризували взаємини між керівництвом як єдиної ОУН, так і, в подальшому, ОУН (б), із однієї сторони, та окремих структур нацистської держави, з іншої, напередодні Другої світової війни

(весна–літо 1939 р.) і у період перед нацистсько-радянським зіткненням (червень 1941 р.). Упродовж останнього хронологічного відрізка відбувається формування збройних структур, що кооптувалися учасниками ОУН (б) та трактувалися як осердя майбутніх ЗС.

Складною зовнішньополітичною ситуацією та жорстким і масштабним репресивним тиском від, *de facto*, середини літа 1941 р. обумовлювалася дійсність того, що витворені напередодні нацистсько-радянського зіткнення концептуальні положення ЦП ОУН (б) у військовій сфері залишилися не реалізованими. Водночас представлена у документах концепція реалізації визначальних складових національної мети чітко пов'язувала останню із необхідністю розбудови національного війська. Складовими окресленої системи передбачалися не тільки загальні обриси ЗС, але й механізми їхнього функціонування у конкретних умовах воєнного лихоліття.

Варто відзначити намагання з боку чільних функціонерів ОУН (б) гнучко реагувати на реалії об'єктивної дійсності. Зокрема, відсутністю достатнього числа належно підготовлених військових старшин середньої та вищої ланки обумовлювалася необхідність кооптації до справи створення та еволюції національних ЗС представників офіцерського корпусу РСЧА та Війська польського тощо.

Доречно підкреслити системність у підході функціонерів ЦП ОУН (б) до означеної справи. Одним із її виявів слід вважати плани із розгортання мережі парамілітарних організацій у місцевостях, де повинна була б утвердитися підконтрольна ОУН (б) адміністрація. Ці структури, у свою чергу, покликані були відігравати роль вишкільних у контексті підготовки молоді для подальшої військової служби у ЗС.

Вартими уваги є також уявлення про етапність розгортання ЗС. Так, у баченні функціонерів ЦП ОУН (б), створення та функціонування структур повстанського/партизанського типу мало стати одним із ключових чинників у постанові регулярних військових структур. Перебіг військових дій на теренах України спричинив подальше коригування згаданих напрацювань теоретичного плану.

Дійсність, обумовлена сукупністю чинників внутрішнього та зовнішнього характеру, визначила, що розгортання боротьби на засадах повстанської тактики стало визначальним аспектом діяльності націоналістичного крила національного руху Опору у

часі військового протистояння із нацистською та радянською окупаційними системами (1941–1944 рр.) та у післявоєнних реаліях утвердження радянської влади. Водночас, відштовхуючись від окресленого вище, доречним є висувати, що формування загонів УПА (1942 р., Волинь) та УНС (1943 р., Галичина) можна розглядати як один із етапів процесу організації регулярних національних ЗС. Визначальну ж мету їхнього функціонування чітко окреслив Роман Шухевич («Тарас Чупринка») констатуючи, що «український визвольний рух, шукаючи нових шляхів, прямував, як і прямує завжди, до однієї й тієї самої мети – до побудови Української Самостійної Соборної Держави» (Шухевич Р., 1948: 337).

Використані посилання

Бедрій А. (1983). *ОУН і УПА*. Нью-Йорк, Лондон, Мюнхен, Торонто: Українська центральна інформаційна служба. 64 с.

Боляновський А. (2003). *Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939–1945)*. Львів: Місіонер, ЛНУ ім. І. Франка, Канадський ін-т українських студій Альбертського університету. 686 с.

Власенко С., Кокін С., Лозицький В., упоряд. (2011). *Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1946–1952. Літопис УПА. Нова серія*. Т. 15. Кн. II. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во «Літопис УПА», Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ. 837 с.

Дашкевич Я., Кук В., упоряд. (2001). *Українське державотворення. Акт 30 червня 1941. Збірник документів і матеріалів*. Львів, Київ: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, літературна агенція «Піраміда». 556 с.

Дрогобицький І. (2019). *Наука війни в часі війни: система військового вишколу ОУН(б) у Галичині (1943–1944)*. В кн.: Соляр І., ред., Колб Н., упоряд. (2019). *Освіта національних меншин в Україні: історичні традиції, правові засади, сучасні виклики (XX – початок XXI століть)*. Кн. 2. Львів: Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. С. 285–297 (370 с.).

Львів М. (2020). *Німецькі концентраційні лагери. Спогад*. Нью-Йорк, 1983. В кн. *Українські націоналісти в боротьбі проти нацизму: збройне протистояння, спротив у німецьких тюрмах і концтаборах, діяльність на еміграції. Документи та матеріали* / упоряд. і відп. ред. М. Романюк. Львів: НАН України Ін-т українознавства імені І. Крип'якевича. С. 203–218.

Кардаш Я., Попович І. (2012). *Друг Богдан-Андрій Пришлякевич, оборонець Карпатської України, член ОУН, вояк УПА. Пластовий шлях. Журнал Пластової Думки та інформації*. Ч.4 (127). С. 55.

Кук В. (2004). *Державотворча діяльність ОУН. Акт відновлення Української Держави 30 червня 1941 р.* Київ, Львів. 32 с.

Кульчицький С. В., ред. (2005). *Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія: історичні нариси*. К.: Ін-т історії України НАН України, Наукова думка. 495 с.

Майоров М. (2017). Непростий вибір союзника: українці між західними демократіями та гітлерівською Німеччиною. В кн.: *Від рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій*. Історія без цензури, ред. Я. Примаченко. Харків: Клуб сімейного дозвілля, ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»». С. 243–315.

Мірчук П. (1992). *Степан Бандера. Символ революційної безкомпромисовости*. Хмельницький: Поділля, 1992. 144 с.

Паньківський К. (1990). *Військові справи – Дивізія «Галичина»*. В кн.: *Українська дивізія «Галичина». Матеріали до історії*. Торонто, Нью-Йорк: Брацтво кол. Вояків І-ої УД Української Національної Армії. С. 25–69.

Патриляк І. (2012). *«Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.)*. Львів: Часопис, 592 с.

Патриляк І., В'ятрович В. (2017). Повернення на арену історії: український визвольний рух у роки Другої світової війни. В кн.: *Від рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій*. Історія без цензури, ред. Я. Примаченко. Харків: Клуб сімейного дозвілля, ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»». С. 118–199.

Патриляк І., Руккас А. (2017). Заручниця геополітики: українські землі напередодні та на початку Другої світової війни (1939–1941 р.). В кн.: *Від рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій*. Історія без цензури, ред. Я. Примаченко. Харків: Клуб сімейного дозвілля, ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»». С. 5–40.

Примаченко Я., Майоров М. (2016). Україна та українці у Другій світовій війні. В кн.: *Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення*. Історія без цензури, упоряд. К. Галушко. Харків: Клуб сімейного дозвілля, ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»». С. 290–335.

Романишин О., упоряд. (2006.) *65-та річниця проголошення Акту відновлення Української Держави 30 червня 1941 року. 1941–2006. Збірник матеріалів і документів*. Київ: Українська Видавнича Спілка. 136 с.

Романюк М., ред. (2020). *Українські націоналісти в боротьбі проти нацизму: збройне протистояння, спротив у німецьких тюрмах і концтаборах, діяльність на еміграції. Документи та матеріали*. Львів: НАН України Ін-т українознавства імені І. Крип'якевича. 904 с.

Стебельський І. (1999). *Шляхами молодості і боротьби: Спогади, статті, листування*. К.: «Смолоскип». 368 с.

Шухевич Р. «Тарас Чупринка» (1948). До генези Української Головної Визвольної Ради. В кн.: Богунов С., Даниленко В., Кентій А., Кокін С., Лозицький В., Посівнич М., упоряд. (2007). *Життя і боротьба «Тараса Чупринки» (1907–1950). Документи і матеріали. Літопис УПА. Нова серія*. Т. 10. К., Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во «Літопис УПА», Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ. С. 335–347.

Topolski J. (1999) *Polska dwudziestego wieku 1914–1999*. Poznan: Wydawnictwo Poznanskie. 248 s.

References

Bedrii, A. (1983). *OUN and UPA*. New York, London, Munich, Toronto: Ukrainian Central Information Service. 64 p. [in Ukrainian].

Vlasenko, S., Kokin, S., Lozyskyi, V., editor. (2011). The Struggle against the UPA and the Nationalist Underground: Protocols of Interrogations of Leaders of the OUN and UPA arrested by the Soviet State Security Authorities. 1946–1952. *Litopys UPA: New Series*. Vol. 15, book 2. Kyiv, Toronto: National Academy of Sciences of Ukraine (NANU), M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies, NANU; Litopys UPA Publishers, Branch State Archive of the Security Service of Ukraine. 837 p. [in Ukrainian].

Bolyanovskyi, A. (2003). *Ukrainian military Formations in the German Armed Forces (1939–1945)*. Lviv: Missionary, LNU named after I. Franko, Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta. 686 p. [in Ukrainian].

Dashkevich, J., Kuk, V. (Ed.) (2001). *Ukrainian State Formation. Act of June 30, 1941. Collection of the Documents and the Materials*. Lviv, Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies named after M. S. Hrushevsky, Pyramid Literary Agency. 556 p. in Ukrainian].

Drohobysky, I. (2019). The Science of War in Times of War: the Military Training System of the OUN(b) in Galicia (1943–1944). In Soliar, I. & Kolb N. (Eds.) *Education of National Minorities in Ukraine: Historical Traditions, Legal Principles, Modern Challenges (20th – early 21st century)*. Book 2. Lviv: National Academy of Sciences of Ukraine, Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. 370 p. [in Ukrainian].

Ilkiv, M., (2020). *German Concentration Camps. Memory*. New York, 1983. In M. Romanyuk (Ed.). *Ukrainian Nationalists in the Struggle against Nazism: Armed Confrontation, Resistance in German Prisons and Concentration Camps, Activities in Exile. Documents and Materials*. Lviv: Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine named after I. Krypiakevych. Pp. 203–218. [in Ukrainian].

Kardash, Ya., Popovych, I. (2012). Comrade Bohdan-Andriy Pryshlyakevich, Defender of Carpathian Ukraine, Member of the OUN, Soldier of the UPA. *Plast Way. Journal of Plastova Dumka and Information*. Part 4 (127). P. 55. [in Ukrainian].

Kuk, V. (2004). *State-building Activity of the OUN. Act of Restoration of the Ukrainian State June 30, 1941*. Kyiv, Lviv. 32 p. [in Ukrainian].

Kulchytskyi, S. (Ed.) (2005). *Organization of Ukrainian Nationalists and the Ukrainian Insurgent Army: Historical Essays* Kyiv: In-t History of Ukraine NAN, "Naukova dumka". 495 p. [in Ukrainian].

Mayorov, M. (2017). Difficult Choice of an Ally: Ukrainians between Western Democracies and Hitler's Germany. In Ya. Prymachenko (Ed.). *From the Reichstag to Iwo Jima. In the Flames of War. Ukraine and Ukrainians in the Second World War*. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, PRAT "Kharkivska knyzhkova fabryka "Hlobus"". P. 243–315. [in Ukrainian].

Mirchuk, P. (1992). *Stepan Bandera. A symbol of revolutionary uncompromisingness*. Khmelnytsky: Podillya, 1992. 144 p. [in Ukrainian].

Pankivskiy, K. (1990). *Military Affairs – Halychyna Division*. In: *Ukrainian Division "Galychyna". Materials for history*. Toronto, New York: Brotherhood of the Soldiers of the 1st UD of the Ukrainian National Army. Pp. 25–69. [in Ukrainian].

Patryliak, I. (2012). «*Stand up and fight! Listen and Believe ...*»: *Ukrainian Nationalist Underground and the Insurgent Movement (1939–1960)*. Lviv: Chasopys, 592 p. [in Ukrainian].

Patryliak, I., Vyatrovych, V. (2017). Returning to the Arena of History: the Ukrainian Insurgent Movement during the Second World War. In Ya. Prymachenko (Ed.). *From the Reichstag to Iwo Jima. In the Flames of War. Ukraine and Ukrainians in the Second World War*. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, PRAT «Kharkivska knyzhkova fabryka "Hlobus"». P. 118–199. [in Ukrainian].

Patryliak, I., Rukkas, A. (2017). Hostage of Geopolitics: Ukrainian Lands on the Eve and at the beginning of the Second World War (1939–1941). In Ya. Prymachenko (Ed.). *From the Reichstag to Iwo Jima. In the Flames of War. Ukraine and Ukrainians in the Second World War*. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, PRAT «Kharkivska knyzhkova fabryka "Hlobus"». P. 5–40. [in Ukrainian].

Primachenko, Ya., Mayorov, M. (2016). Ukraine and Ukrainians in the Second World War. In K. Galushko (Ed.). *Battlefield-Ukraine. From a «Lords of the Step» to a «Cyborgs»*. *Military History of Ukraine from ancient Times to the Present*. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, PRAT «Kharkivska knyzhkova fabryka "Hlobus"». P. 290–335.

Romanishin, O., (Ed.). (2006). *65-th Anniversary of the Proclamation of the Act of Restoration of the Ukrainian State on June 30, 1941. 1941–2006. Collection of Materials and Documents*. Kyiv: Ukrainian Publishing Union. 136 p. [in Ukrainian].

Romaniuk, M. (Compl.) (2020). *Ukrainian Nationalists in the Struggle against Nazism: Armed Confrontation, Resistance in German Prisons and Concentration Camps, Activities in Exile. Documents and Materials*. Lviv: Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine named after I. Kryp'yakevych. 904 p. [in Ukrainian].

Stebelskyi, I. (1999). *Ways of Youth and Struggle: Memories, Articles, Correspondence*. Kyiv: Smoloskyp, 368 p. [in Ukrainian].

Shukhevych, R. «Taras Chuprynka» (1948). *To the Genesis of the Ukrainian Main Liberation Council*. In S. Bohunov, V. Danylenko, A. Kentij, S. Kokin, V. Lozyt'sky, M. Posivnych (Compl.) (2007). *Life and struggle of «Taras Chuprynka» (1907–1950). Documents and materials. Litopys UPA. New Series*. Vol. 10. Kyiv, Toronto: National Academy of Sciences of Ukraine (NANU), M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies, NANU; Litopys UPA Publishers, Branch State Archive of the Security Service of Ukraine. Pp. 335–347 [in Ukrainian].

Topolski, J. (1999). *Poland of the twentieth century 1914–1999*. Poznan: Poznan Publishing House. 248 p. [in Polish].

**UKRAINIAN ARMY AS A GUARANTEE OF UKRAINIAN STATEHOOD:
FEATURES OF THE OUN (b) MILITARY CONCEPT ON THE EVE OF THE
NAZI-SOVIET CONFLICT**

The process of national state-building with the ultimate goal of establishing a Ukrainian independent cathedral state should be considered one of the defining milestones of the Organization of Ukrainian Nationalists (Bandera's part). The formation of a full-fledged state body, in turn, required the parallel development of the national army. The urgency of the formation of the armed forces was emphasized by the circumstances of the beginning of the Second World War. The reality prompted the leadership of the mentioned structure to search for opportunities and ways to implement the specified components of the national goal.

The materials of the article analyze the military dimension of the issue of national statehood in the interpretation of the leadership of the radical wing of Ukrainian nationalists at that stage. The conceptual and theoretical foundations of the process of building up the national armed forces in the view of representatives of the leadership of the Organization of Ukrainian Nationalists (Bandera's residents) have been analyzed. Territorial-administrative features of domestic military construction are determined.

The efforts of the activists of the then revolutionary wing of the nationalist movement to expand the issue of the formation of the armed forces in a practical dimension, in particular in the form of an insurgent movement and regular units of the «Ukrainian National Revolutionary Army», are outlined.

The specifics of the mentioned process are presented in a generalized form. The components of the concepts of the development of the national armed forces, as well as individual stages of their formation, taking into account the social and political trends of the development of individual regions of Ukraine, are generally outlined.

The defined complex of events is presented against the background of reflecting the relationship of the occupation regimes to national state aspirations. It is asserted that the process of building up the national regular armed forces and its intermediate stages in the forms of the Ukrainian Insurgent Army (Volyn, 1942–1943) and the Ukrainian People's Self-Defense Force (Halychyna, 1943) should be considered in the perspective of building up the regular armed forces. The final goal of their functioning is emphasized in the form of obtaining and establishing the Ukrainian independent cathedral state.

Key words: statehood, armed forces, insurgent movement, Organization of Ukrainian Nationalists, Ukrainian Insurgent (Povstanska) Army, Ukrainian National Self-defense (Samooborona).